

Шутко К.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Біліченко П.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

НАРОДНА ГРА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОПЕДАГОГІЦІ

Гра – важливий засіб виховання, який доступний кожному, має тісний зв'язок з життям, джерело радісних емоцій, криниця знань. Граючись, дитина пізнає світ, навчається спілкування з іншими, виконує побутові дії, фантазує. Для маленької дитини гра – це життя. У ній яскраво виражаються спосіб життя людей, їхній побут, праця, бажання оволодіти мудрістю, красою, бути сильним, уміти досягати мети.

Перші записувачі та збирачі українських народних ігор з'явилися в XIX ст. це етнографічні праці Н. Маркевича, П. П. Чубинського, О. В. Богдановича. Народні ігри як засіб виховання дітей високо оцінювали: К. Д. Ушинський, Є. І. Тихеева, С. Ф. Русова, О. П. Усова, В. О. Сухомлинський та ін.

Жива гра дає дитині можливість насолоджуватись вільним проявом своїх фізичних і духовних сил. В. О. Сухомлинський зазначив, що «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлючий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості» [1, с. 45].

За словами К. Д. Ушинського, у змісті народної гри є всі доступні форми навчання. «Саме у процесі гри діти пізнають грамоту, вчать»

рахувати, різнити кольори, виконувати повсякденні дії, набувають навичок самообслуговування та спілкування» [5, с. 103].

Ігри та заботи становлять чималий розділ народної дидактики й охоплюють найрізноманітніші її аспекти: народознавчий, мовленнєвий, математичний, природничий, пізнавальний, розважальний, оздоровчий тощо. Народні ігри супроводжують свята та національні обряди, у їх змісті відбиті сезонні явища, звичаї, пов'язані з хліборобською та землеробською працею.

З допомогою народних ігор діти опановують перші елементи грамотності, вивчаючи напам'ять вірші, скоромовки, лічилки. Окремі ігри розвивають і математичні здібності (класики, деркач, цурка, клітка та ін.). У ході ігор розвивається мова дітей, збагачується їхній словник, закріплюється вміння граматично правильно будувати речення, адже більшість ігор супроводжується піснями, віршами. Народні ігри мають оздоровче, освітнє, виховне значення:

Оздоровче: сприяють гармонійному росту організму дитини; формують правильну поставу; загартовують організм; підвищують працездатність; зміцнюють здоров'я.

Освітнє: формують рухові вміння та навички з бігу, стрибків, метання тощо; розвивають фізичні якості – швидкість, силу, спритність, гнучкість, витривалість; дають основи знань з фізичної культури і спорту, валеології, народознавства, історії рідного краю тощо.

Виховне: виховують моральні та вольові якості дітей; любов до рідного краю, звичаїв і традицій українського народу; любов до щоденних і систематичних занять фізичними вправами [2, с. 32].

Софія Русова в своїх працях зазначає: «Гра для дитини – найкраща насолода, в іграх виявляються усі її здібності, її нахили й переживання» [3, с. 65].

«Як дитина бігає і грається, так їй здоров'я усміхається», – стверджує прислів'я. Чим більше дитина рухається, тим краще росте і розвивається.

А. Макаренко писав: «Гра має важливе значення, яке в дорослого має діяльність, робота, служба: яка дитина у грі, такою з багатьох поглядів вона буде в роботі, коли виросте. Тому виховання майбутнього дітяка насамперед відбувається у грі» [2, с. 28].

Враховуючи специфіку українських народних ігор О. Яницька класифікує їх за такими групами: дидактичні, рухливі з обмеженим мовленнєвим текстом, рухливі хороводні ігри, ігри мовленнєвої

спрямованості, обрядові та звичаєві ігри; ігри історичної спрямованості; ігри з відображенням трудових процесів та побуту народу [6, с. 123].

Дидактичні ігри – це ігри розумової спрямованості, які потребують використання раніше набутих знань, кмітливості, активної мислительної діяльності. Наприклад, для найменших: «Кую-кую чобіток», «Гу-ту-ту, варю кашу круту», «Сорока – ворона»; для старших: «Чорне та біле», «Фарби», «Краска», «Дід Макар», «Фанти», «Бірка», «Кури» та ін.

Рухливі хороводні ігри супроводжуються пісенним текстом. На першому плані – слова, рухи – нескладні (ходіння в колі), по закінченні слів, співу можливий біг. Серед таких ігор найвідоміші: «Огірочки», «Галя по садочку ходила», «Подоляночка», «Перепілочка», «Ой ягіл, ягілочка», «Іде, іде дід» та ін. Обрядові та звичаєві ігри передають характерні події з життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки.

Ігри історичної та соціальної спрямованості відбивають характер тієї епохи, коли вони склались. У їх змісті трапляються архаїзми, як для нас, гравцями виступають «пан», «король», «цар», «царівна». Це ігри: «Король», «Воротарчик», «Пускайте нас», «Нема пана дома», «У відьми», «Дзвін».

Ігри побутової спрямованості відображають у своєму змісті буденне життя людей («Жили у бабусі...», «Ой сусіди, сусідоньки», «Здрастуй, сусіде», «Куй-куй, ковалі...», «Як було у баби...»). Чимало серед них ігор з сюжетами про сімейне життя: «Батько», «Батько й діти», «Горщечки», «Гладушки», «Сімейка» тощо. Народні ігри багатоваріантні. Одна й та сама гра у різних регіонах України має не однакові приспиви, повтори. Це легко простежити на таких іграх, як: «А ми просо сіяли», «Мак», «Калина». У грі «Мак» у першому варіанті діти звертаються до Городника, чи полив він мак та чи поспів мак. При цьому кожне запитання оспівується приспівом: «Маки, маки, маківочки, золотії голівочки».

Змістом цієї гри – забавлянки мати вчила дитину бути працювитою, не лінуватись. Щоб народна рухлива гра пройшла успішно, треба підібрати інвентар та знати етапи її проведення: збір дітей на гру; зацікавлення їх грою; пояснення правил гри; розподіл ролей; гра; підбиття підсумків гри. Ці етапи для усіх вікових груп однакові, різні лише прийоми їх організації. Зупинимось на кожному етапі. Народні ігри, як правило, не вимагають складного обладнання. Інвентарем часто служив підручний матеріал: палиці, камінці, горіхи, квасоля тощо.

Зі спеціального інвентаря можна назвати м'яч, гилку, цурку, скраклі та деякі інші.

Дітям п'ятого року життя доступні й складніші хороводні ігри з текстом для співу: «Галя по садочку ходила...», «Калина», «Я лисичка, я сестричка», «Ой у перепілки...», «Жили у бабусі...». Наприклад, гра «Галя по садочку ходила...».

Народні ігри для дітей старшого дошкільного віку можна поділити на кілька груп. До першої групи належать рухливі ігри з текстом – діалогом: «Кози», «Панас», «Чорне – біле», «Гуси», «У гусей», «Жмурки», «Квочка», «Крук», «Сірий кіт», «Залізний ключ» та інші.

До другої групи належать хороводні ігри зі співом, текст цих ігор ознайомлює дітей з трудовими процесами, із звичаями українського народу. Це такі ігри, як «Соловейко-сватку», «А ми просо сіяли, сіяли...», «Мак», «Задумала бабусенька» та інші.

Наступну групу становлять ігри розважального характеру, в яких відбито народні звичаї. Це ігри «Я гілочка», «Чий вінок кращій?», «Ходить Гарбуз по городі», «Як у нас біля воріт», «Ой є в лісі калина», «Ой на горі жито» та інші.

Народні хороводні ігри проводяться в ранкові години, на прогулянці, в другій половині дня. Вони також входять до складу занять з усіх розділів програми, ними бажано закінчувати заняття для піднесення емоційного тону дитини. Без хороводних ігор не може обійтись жодне народне свято і розвага. «Для того, щоб це животворне джерело не замулювалося, – пише В. Скуратівський, – не згасали його пульсуючі водограї, котрі повсякчас повгамовують духовну спрагу, приносять нам радість і здоровий дух, мусимо бути ревними зберігачами наших кращих народних традицій, серед яких уособне місце посідають дитячі ігри і яким відведена самою природою виняткова роль у вихованні наших дітей» [4, с. 43].

Отже, національне виховання, включаючи одну з найсуттєвіших його галузей – етнопедагогіку, спроможне в недалекому майбутньому відродити генетичний код українського народу, сформувати новий тип українця, здатного вивести свою державу на світовий рівень культури.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В. О. Роки дитинства. Твори : У 6 т. Київ, 1977. Т. 3. С. 103.

2. Разом до гармонії: розвиток дитини раннього віку. Методичний посібник вт. упорядн. : І. В. Братусь, Н. В. Кошечко, О. Л. Нагула ; За заг. ред. І. Д. Звервої. Київ : Кобза, 2004. 160 с.
3. Русова С. Нові методи дошкільного виховання. Прага, 1927. 111 с.
4. Скуратівський В. Берегиня. Київ, 1987. С. 101.
5. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні (уривки); Мельничук О. С. Історія педагогіки України : навч. посібн. Кіровоград : КДПУ ім. В. К. Винниченка, 1998. 169 с.
6. Яницька О. Ю. Українські народні рухливі ігри для дітей старшого дошкільного віку. Рівне, 1992. 132 с.